

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.14>

СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛЬНИЙ АКТ» У ЗАКОНОДАВСТВІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Рой О.В.

*кандидат юридичних наук, докторант,
адвокат,*

*помічник-консультант народного депутата України,
консультант Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів
ORCID: 0009-0007-3474-0874*

Рой О.В. Становлення поняття «індивідуальний акт» у законодавстві: історія та сучасність.

У статті розглянуто питання становлення поняття «індивідуальний акт» у законодавстві з огляду на давню історію та сучасність. Україна перебуває на стадії реформування державних інститутів та законодавства в цілому. Вказано, що дослідження історії становлення категорії індивідуального акту дає змогу прослідкувати шлях розвитку, допущені помилки, що впливали на ефективність застосування нормативної бази.

Зазначено, що індивідуальні акти, у межах більш загальних проблем, були предметом наукових досліджень, проте генеза індивідуального акту є малодослідженою.

Проаналізовано, що нормативні акти давніх часів та середньовіччя не мають безпосередньої згадки про поняття індивідуального акту чи публічно-правового спору, натомість природа прийняття рішень свідчить про те, що такі рішення мали всі ознаки індивідуальних актів.

При дослідженні нормативної бази на території України у період княжої доби та гетьманщини, визначено, що паралельно з розширенням функцій і збільшенням втручання держави в усі сфери суспільного життя зростала й потреба контролювати та обмежувати дії представників влади.

Звернуто увагу, що в XIX – початок XX ст. спостерігалось закладення основ у становленні категорії публічно-правового спору, зокрема щодо оскарження правових актів. Вагомим історичним внеском у розвиток адміністративного права є Конституція УНР.

Зазначено, що визначення поняття адміністративного акту було у законодавчих актах радянського періоду.

Розвиток адміністративної юстиції та поняття індивідуального акту, поділено на три періоди: а) від 1991 року до прийняття КАС України; б) з 2005 року до 2022 року (враховуючи нова редакція КАС, що вступила в силу 15.12.2017 р.; в) з 2022 року до сьогодні, що пов'язано із прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» та швидким узгодженням законодавства України із вимогами для вступу в ЄС.

У статті зазначено, що індивідуальний акт як предмет публічно-правового спору отримав своє нормативне визначення на законодавчому рівні лише після змін до КАС України у 2017 року.

Зроблено висновок, що єдине розуміння до визначення дефініції індивідуального акту науковою спільнотою та законодавцем є вкрай важливим, так як формує єдиний підхід до їх застосування.

Ключові слова: індивідуальний акт, адміністративний акт, підзаконний акт, правовий акт, публічне управління, рішення суб'єктів владних повноважень.

Roi O.V. Formation of the concept of «individual act» in legislation: history and modernity.

The article examines the issue of the formation of the concept of «individual act» in legislation with regard to ancient history and modernity. Ukraine is at the stage of reforming state institutions and legislation in general. It is indicated that the study of the history of the formation of the category of individual actions makes it possible to follow the path of development because of mistakes made that affected the effectiveness of the application of the regulatory framework.

It is noted that individual acts, within more general problems, have been the subject of scientific research, but the genesis of an individual act is understudied.

Furthermore, it was analyzed that the normative acts of ancient times and the Middle Ages do not have a direct mention of the concept of an individual act or a public legal dispute. Instead, the nature of decision-making shows that such decisions have all the characteristics of individual acts.

When researching the regulatory framework on the territory of Ukraine during the princely era and hetmanship, it was determined that in parallel with the expansion of functions and the increase of the state's intervention in all spheres of public life, the need to control and limit the actions of government officials grew.

It is noted that in the XIX - the beginning of the XX century, the laying of foundations in the formation of the category of public legal dispute was observed, in particular regarding the challenge of legal acts. A significant historical contribution to the development of administrative law is the Constitution of the Ukrainian People's Republic.

It is noted that the definition of the concept of an administrative act was in the legislative acts of the Soviet period.

The development of administrative justice and the concept of an individual act is divided into three periods: a) from 1991 to the adoption of the Code of Administrative Justice of Ukraine; b) from 2005 to 2022 (taking into account the new version of the Code of Administrative Justice of Ukraine that entered into force on 15.12.2017; c) from 2022 to today, which is connected with the adoption of the Law of Ukraine «On Administrative Procedure» and the rapid harmonization of the legislation of Ukraine with the requirements for joining the EU.

The article states that an individual act as the subject of a public legal dispute received its normative definition at the legislative level only after changes to the Civil Code of Ukraine in 2017.

It was concluded that a common understanding of the definition of an individual act by the scientific community and the legislator is extremely important, as it forms a common approach to their application.

Key words: individual act, administrative act, by-law act, legal act, public administration, decisions of subjects of power.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку адміністративного права є наслідком нових викликів, що постали перед Україною. До чинників, що призводять до необхідності дослідження питання генези поняття індивідуального акту, належать початок переговорної процедури вступу до Європейського Союзу та паралельно дія правового режиму воєнного стану по всій території України. Тому, можна стверджувати, що Україна перебуває на стадії реформування державних інститутів та законодавства в цілому. Натомість дослідження історії становлення категорії індивідуального акту дає змогу прослідкувати шлях розвитку, допущені помилки, що впливали на ефективність застосування нормативної бази. Разом з тим, слід зазначити, що адміністративне право та процес у період дії правового режиму воєнного стану набуває більшої актуальності, так як більшість процесів державного управління є вертикальними, повноваження зосереджуються у віданні посадових осіб чи державних органів. До прикладу є розширені повноваження Президента України, який поєднує в собі повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Метою дослідження є дослідження генези поняття індивідуального акту у законодавстві з огляду на історію та сучасність, та на основі опрацьованого матеріалу, викладення висновків та рекомендацій.

Стан опрацювання проблематики. Індивідуальні акти, у межах більш загальних проблем, розглядалися такими українськими та зарубіжними вченими-адміністративістами, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, І.С. Гриценко, Г.Ю. Гулевська, Е.Ф. Демський, Л.Є. Кисіль, С.В. Ківалов, І.Б. Коліушко, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, С.М. Мойсак, Ю.С. Педько, О.П. Рябченко, В.П. Тимошук та ін.

Проте, слід зазначити відсутність дослідження історії становлення індивідуального акту у законодавстві, тому актуальним є проведення ґрунтовних наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що сучасне адміністративне право України бере свої витоки із поліцейського права ХХ століття, оскільки адміністративним правом керувався державний апарат в особі державних органів та посадових осіб з метою забезпечення каральної функції. Індивідуальний акт як предмет публічно-правового спору почав застосовува-

тись після ухвалення Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) у 2005 році, проте отримав своє нормативне визначення на законодавчому рівні лише після змін до КАС України у 2017 року. Тому, слід відзначити, що генеза індивідуального акту у законодавстві нерозривна пов'язана із адміністративним судочинством, як окремим видом юрисдикції судів, та адміністративним оскарженням (позасудовим процесом).

Найдавніші згадки про функціонування державних органів та тодішні нормативні акти не мають безпосередньої згадки про поняття індивідуального акту чи публічно-правового спору, натомість природа прийняття рішень свідчить про те, що такі рішення мали всі ознаки індивідуальних актів.

Так, Цензорат, що перевіряв і контролював діяльність численного чиновництва Китаю починаючи з часів династії Цін (221–206 рр. до н. е.), та був засобом здійснення контролю над численними урядовими установами й забезпечення певного ступеня узгодженості в їхній роботі.

За часів середньовіччя правові обмеження абсолютних монархій Європи запроваджувалися внаслідок конфліктів з церквою, повстань дворян. Такі вимоги відображені у Великій хартії вольностей, та появи германського звичаєвого права, за якого суверен не знаходиться над законом і може бути притягнутий до відповідальності за свої дії. Ці принципи знайшли вияв у положеннях про захист майна та особистої свободи і сприяли запровадженню правових механізмів обмеження, особливо за допомогою прийняття судових рішень [1, с. 53–54].

Достовірна інформація про те, чи на українських землях був впроваджений зарубіжний досвід, немає, однак безперечно, існував вплив наукових ідей та законодавства у сфері адміністративної юстиції.

Зокрема, у період Княжої доби, коли судову функцію виконували князь або його урядовці, існував процес «тяжу» як змагання сторін перед судом, який був тільки третім у спорі. Процес провадився усно, в присутності сторін і свідків. Також діяли княжі суди, вічовий суд, громадський, приватні та церковні суди.

На польській частині України було побудовано тричленну систему станово-шляхетських судів із використанням німецького міського права. На землях, що перебували під владою Литовського князівства, зберігалось давнє право і давні судові установи, головною новизною було впровадження Суду великого князя над удільними князями. Поряд з ним, існували міські, громадські та доміняльні суди [2, с. 665–670].

Історія свідчить, що паралельно з розширенням функцій і збільшенням втручання держави в усі сфери суспільного життя зростала й потреба контролювати та обмежувати дії представників влади. Відтак, можна зробити висновок, що представники влади і приймали індивідуальні акти, тому для захисту громадян, необхідним було запровадження дієвого механізму захисту їх прав, свобод та інтересів від протиправних рішень суб'єктів владних повноважень, що існували на той час.

Безсумнівно, визначальною подією, як щодо становлення української правової системи, так і формування адміністративної юстиції зокрема, стало підписання 1710 року Першої Конституції України гетьмана Пилипа Орлика. Так, у статті 6 визначалась виборча система та система управління; відповідно до статті 7 запроваджувались поняття генерального військового суду, кримінальної чи некримінальної справи. Крім того, у ст. 16 передбачалось, що «збирачі податків та податкові чиновники збирають до державної скарбниці тільки те мито і тільки з тих товарів, які будуть виражені у майнових угодах, нічого зайвого від купців не вимагаючи і людям бідним здирства не чинячи [3].

Тому вищезазначені положення Конституції Пилипа Орлика в загальному врегульовували оскарження дій та рішень, у тому числі, індивідуальних актів посадових осіб, а отже містили ознаки публічно-правового спору.

Першим вітчизняним кодексом українського права, «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, врегульовувались наявні, на той час, державі відносини, послідовність звернення до суду, порядок і зміст розв'язання загального (публічного) змісту, закріплювалась чітка система судів, інституту підсудності, повноваження судів, принципи судочинства, гарантії особистої безпеки судів, передбачав перелік і правовий статус учасників судочинства [4].

XIX – початок XX ст. в цей історичний період спостерігається закладення основ у становленні категорії публічно-правового спору, зокрема щодо оскарження правових актів. Головними органами адміністративної юстиції були губернські присутствія (розглядали обмежене коло ад-

міністративних справ – про податки, військову повинність, порушення поліцейських постанов, із земських та городових справ), повітові й міські поліцейські управління, губернські управління, губернатори та генерал-губернатори, 1-ий Департамент Сенату [5, с. 44].

Такий перелік посадових осіб дає чітке розуміння про наявність індивідуальних актів, як форм реалізації їх повноважень з одного боку, а також про запровадження інституту оскарження, що не був схожий на сучасний адміністративний процес, проте сприяв розвитку інституту оскарження в цілому.

Протягом 1917–1920 років відбувалась нетривала активізація формування інституту адміністративної юстиції та подальший розвиток поняття індивідуального акту. Конституція УНР 1918 року передбачала, що судова влада здійснюється лише судами у межах цивільного, кримінального та адміністративного законодавства [6, с. 10]. Окремо слід зазначити, що Конституція УНР визначала такі нормативно-правові акти як «Закони і постанови Всенародніх Зборів» [7].

В період Гетьманату П. Скоропадського на законодавчому рівні Генеральному судові надавалися повноваження щодо розгляду адміністративних справ. Не слід забувати і про проект Основного Закону УНР за часів Директорії, в якому також піднімалися питання адміністративної юстиції [6, с. 10-11].

Відповідно до статті 12 Адміністративного кодексу Української РСР від 12 жовтня 1927 р. було передбачено, що загальними адміністративними актами є: 1) інструкції й обіжники та 2) обов'язкові постанови. У розділі 1 встановлювалась форма та зміст таких адміністративних актів, а розділ 2 визначав форми актів системи органів виконавчих комітетів [8].

Аналіз даних нормативних положень дозволяє зробити висновок про формування категорії індивідуального акту, що, фактично, ототожнювався із адміністративним актом. Разом з тим, процедура оскарження не відповідала принципу об'єктивності та неупередженості, оскільки адміністративні справи щодо оскарження дій та рішень органів виконавчої влади розглядалися самими органи виконавчої влади.

Артикул 10 частини II проекту Закону УНР 1932 року «Про суди в адміністративних справах» передбачав, що «спір адміністративний повстає, коли особа фізична або правна чи то приватно чи публічно правна, боронячи свої або чужі права і інтереси, порушені або загрожені постановою, розпорядженням, чином/взагалі будь яким актом, нечинністю, занедбанням чи захованням, як органів державного управління, так і самоврядування вчиняє адміністративний позов на них в Адміністративному Суді. Цей спір повстає також і тоді, коли боронячи об'єктивний правний лад і інтереси держави, складає уповноважений на це орган державного управління адміністративний позов, а прокуратура – протест» [9, с. 345–346].

Відтак, вказаним проектом встановлювалась класифікація індивідуальних актів на постанови, розпорядження та інші акти. Вкрай необхідним для розвитку адміністративного судочинства щодо оскарження індивідуальних актів є законопроектна робота того часу, яка наслідувала принцип за яким ефективним способом захисту прав осіб визначалась судова перевірка актів влади.

Конституцією Української РСР було передбачено такі види правових актів як: постанови і розпорядження, а також рішення і розпорядження. Крім того, порядок призначення посадових осіб вказує, що такі акти мають ознаки індивідуальних актів [10].

Наступним кроком в утвердженні категорії публічно-правового спору та індивідуального акту стало прийняття Закону СРСР «Про порядок оскарження в суд неправомірних дій органів державного управління і посадових осіб, утискаючих права громадян» 1989 року, де у ст. 2 встановлювалось, що «до дій органів державного управління і посадових осіб, що підлягають судовому оскарженню, належать колегіальні і одноосібні дії, в результаті яких громадянин незаконно позбавлений можливості повністю або частково здійснити право, яке надано йому законом чи іншим нормативним актом; на громадянина незаконно покладено якийсь обов'язок» [11].

На даний час, нормативні акти радянського періоду не застосовуються на території України згідно із Законом № 2215-ІХ (2215-20) від 21.04.2022, що став необхідним після повномасштабної військової агресії РФ проти України [12].

Подальший період незалежної України у контексті адміністративної юстиції та розвитку категорії індивідуального акту, можна поділити на три періоди: а) від 1991 року до прийняття КАС України, що характеризується необхідністю у запровадженні адміністративної юстиції, забезпечення дієвого механізму для захисту прав, свобод та інтересів громадян з боку суб'єктів владних повноважень; б) з 2005 року до 2022 року (враховуючи нова редакція КАС, що вступила в силу

15.12.2017 р. закріпила поняття індивідуального акту); в) з 2022 року до сьогодні, що пов'язано із прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» та швидким узгодженням законодавства України із вимогами для вступу в ЄС.

Впродовж першого етапу в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів для розбудови судової системи України та функціонування адміністративних судів, у тому числі, такі акти, як: постанова Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» [13], Закон України «Про статус суддів», що закріпив положення про адміністративні суди, та встановив, що місцеві адміністративні суди розглядають адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами у сфері державного управління (справи адміністративної юрисдикції) [14].

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [15] Україна взяла на себе зобов'язання наблизити зміст своїх нормативно-правових актів до змісту актів Європейського Союзу. Таке зобов'язання розповсюджується і на понятійний апарат адміністративного права, який є основою будь-якого акта [16, с. 44].

Окремо звертається увага про закріплення в статті 55 Конституції України положення, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [17].

Таким чином враховано принцип, за яким жоден індивідуальний акт не може бути виведений з-під контролю судової влади на предмет конституційності, законності цього акту чи його відповідності правовому акту вищої сили.

Натомість функціонування адміністративних судів та порядок розгляду адміністративних справ щодо оскарження індивідуальних актів не позбавлений проблем та порушень. Цілком природним є процес покращення законодавства, удосконалення процедур та вироблення судової практики. До прикладу, Конституційним Судом України було вирішено важливу проблему та вказано, що: «подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду» [18].

Повноцінне функціонування адміністративної юстиції пов'язано із прийняттям у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС України компетенція адміністративних судів поширюється на: спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [19].

Проте, поняття індивідуального акту було закріплено лише у 2017 році, після внесення змін до КАС та визначення поняття індивідуального акту, як акту (рішення) суб'єкта владних повноважень, виданого (прийняте) на виконання владних управлінських функцій або в порядку надання адміністративних послуг, який стосується прав або інтересів визначеної в акті особи або осіб, та дія якого вичерпується його виконанням або має визначений строк [20].

В подальшому Закон України «Про адміністративну процедуру» [21] визначив поняття «адміністративного акту» та затвердив процедуру адміністративного (позасудового оскарження), а Закон України «Про правотворчу діяльність» [22] закріпив дефініції «акти застосування права», «інші індивідуальні правові акти», «інші правові акти, що не містять норм права».

Висновки. На основі викладеного та опрацьованого матеріалу можна зробити висновок, що дефініція індивідуального акту не мала безпосередньої згадки та визначення поняття, натомість природа прийняття рішень свідчить про те, що такі рішення мали всі ознаки індивідуальних актів. Доказом цього є аналіз положень Конституції Пилипа Орлика», Права, за якими судиться малоросійський народ, Конституції УНР, Основного Закону УНР за часів Директорії. Адміністративний кодекс Української РСР було запровадження поняття адміністративного акту, що можна віднести як розуміння індивідуального акту. Подальші радянські проекти законів та закони розмежовували індивідуальні акти на постанови, розпорядження та інші акти.

Натомість, нормативного визначення дефініція індивідуального акту здобула лише після змін до КАС України у 2017 році, чому передувала гармонізація та розвиток нормативної бази незалежної України.

Повномасштабна військова агресія проти України створила нові виклики перед державними органами, органами місцевого самоврядування, науковою спільнотою та юристами-практиками. Тому, єдине розуміння до визначення дефініції індивідуального акту науковою спільнотою та законодавцем є вкрай важливим, так як формує єдиний підхід до їх застосування. Крім того, все-

бічне, чітке та однозначне тлумачення індивідуального акту узгоджується із євроінтеграційними прагненнями України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики: настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. Київ: Істина. 2007. 608 с.
2. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). Мюнхен, Нью-Йорк: Молоде життя, 1949-52. 1230 с.
3. Конституція Пилипа Орлика 1710 року. URL: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата звернення: 01.10.2024).
4. Гриценко І. С. Історичні передумови запровадження адміністративної юстиції: українська традиція. *Адміністративне право і процес*. 2013. №1. С. 107-121. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apip_2013_1_16.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
5. Адміністративне процесуальне (судове) право України: підручник / за заг. ред. С.В. Ківа-лова. Одеса: Юрид. літ., 2007. 312 с.
6. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство: навч. посібник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевської. Київ: Істина, 2007. 152 с.
7. *Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29.04.1918*/ Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917–1920 рр.: В 4 т. Прага. 1921. Ч. 2. С. 174–180; див. також: Дорошенко Дм. Доба Центральної Ради – Історія України. 1917–1923 рр. Ужгород. 1932. Т. 2. С. 56-57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
8. Адміністративний кодекс Української РСР від 12.10.1927 р.: затверджений постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP270014.html (дата звернення: 01.10.2024).
9. Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правнича спадщина України / І.С. Гриценко та ін.; за заг. ред. І.С. Гриценка. Репринт. вид. Київ: Дакор, 2015. 498 с.
10. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 21.04.1978 р. № 2215-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001#Text (дата звернення: 01.10.2024).
11. Про порядок оскарження в суд неправомірних дій органів державного управління і посадових осіб, утискаючих права громадян: Закон СРСР від 02.11.1989. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/157032__690198 (дата звернення: 01.10.2024).
12. *Закон України: Про дерадянізацію законодавства України № 2215-IX від 21.04.2022*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
13. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
14. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 р. № 2862-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 8. Ст. 56.
15. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 02.10.2024).
16. Хоменко В.О. Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 /Київ, 2016. 220 с.
17. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
18. Рішення Конституційного суду України від 25.11.1997 р. № 6-зп у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97> (дата звернення: 02.10.2024).

19. Кодекс адміністративного судочинства України (чинний до 15.12.2017 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20050706#Text> (дата звернення 05.10.2024).
20. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20240719#Text> (дата звернення 05.10.2024).
21. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення 12.10.2024).
22. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.03.2023 № 3354-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 93. Ст. 364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20> (дата звернення 12.10.2024).